RNI No. MAHBIL /2009/40124

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग पाच

वर्ष १२, अंक १३] सोमवार, मार्च २३, २०२६/चैत्र २, शके १९४८ [पृष्ठे ८, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक २९

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानसभेत व महाराष्ट्र विधानपरिषदेत सादर केलेली विधेयके.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

महाराष्ट्र विधानसभेत दिनांक **२३ मार्च, २०२६** रोजी पुरःस्थापित करण्यात आलेले खालील विधेयक महाराष्ट्र विधानसभा नियम ११६ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात येत आहे :—

L. A. BILL No. XXVII OF 2026.

A BILL
FURTHER TO AMEND THE MAHARASHTRA TENANCY AND AGRICULTURAL LANDS ACT, THE HYDERABAD TENANCY AND AGRICULTURAL LANDS ACT, 1950 AND THE MAHARASHTRA TENANCY AND AGRICULTURAL LANDS (VIDARBHA REGION) ACT.

सन २०२६ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक २७.

महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, हैदराबाद कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५० आणि महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम यांत आणखी सुधारणा करण्याकरिता विधेयक.

१९४८ चा ६७. १९५० चा हैदराबाद २१. १९५८ चा ९९.

ज्याअर्थी, यात यापुढे दिलेल्या प्रयोजनांकरिता, महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, हैदराबाद कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५० आणि महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम यांत आणखी सुधारणा करणे इष्ट आहे; **त्याअर्थी,** भारतीय गणराज्याच्या सत्त्याहत्तराव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :—

प्रकरण एक

प्रारंभिक.

संक्षिप्त नाव.

१. या अधिनियमास, महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन कायदे (सुधारणा) अधिनियम, २०२६, असे म्हणावे.

प्रकरण दोन

महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम याची सुधारणा.

सन १९४८ चा अधिनियम क्रमांक ६७ याच्या कलम ४३ ची सुधारणा.

२. महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम (यात यापुढे, या प्रकरणात, ज्याचा निर्देश, "महाराष्ट्र कुळवहिवाट अधिनियम" असा केला आहे) याच्या कलम ४३ मध्ये, पोट-कलम (१) मधील, दुसऱ्या परंतुकातील खंड (क) वगळण्यात येईल. १९४८ चा ६७.

सन १९४८ चा अधिनियम क्रमांक ६७ याच्या कलम ६३ एक-अ ची सुधारणा.

३. महाराष्ट्र कुळवहिवाट अधिनियमाच्या कलम ६३ एक-अ मध्ये,—

(एक) पोट-कलम (१) मधील,—

(क) दुसऱ्या परंतुकानंतर, पुढील परंतुके समाविष्ट करण्यात येतील :—

"परंतु तसेच, जर एखाद्या व्यक्तीने, १७ मे २००४ ते १ जानेवारी २०१६ या कालावधीत, खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी जमीन खरेदी केलेली असेल तर, तिला शासनाद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा शर्तींना अधीन राहून, खरेदीच्या दिनांकापासून एकूण पंधरा वर्षांच्या कालावधीत, जमिनीच्या खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी अशी जमीन वापरण्यास परवानगी देण्यात येईलः

परंतु तसेच, उपरोक्त दहा वर्षांचा किंवा यथास्थिति,पंधरा वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर जर खरेदीदाराने प्रलंबित खटल्यांमुळे, जमीन एकत्रीकरणातील विलंबामुळे, किंवा खरेदीदाराच्या नियंत्रणाबाहेरील अन्य परिस्थितींमुळे, जमिनीचा खराखुरा औद्योगिक वापर करण्यासाठी जमीन वापरण्यात कसूर केली असेल तर, राज्य शासनास, मुदत वाढवण्याच्या विनंतीवरून, जर त्याची खात्री पटली तर, अशा जमिनीच्या चालू बाजारमूल्याच्या दहा टक्के इतके अधिमूल्य प्रदान करण्याच्या अधीन राहून, आणखी तीन वर्षांपेक्षा अधिक नसेल इतकी मुदतवाढ देता येईलः";

(ख) विद्यमान तिसऱ्या परंतुकातील, "दहा वर्षांच्या कालावधीच्या" या मजकुराऐवजी, "दहा वर्षांच्या किंवा पंधरा वर्षांच्या कालावधीच्या किंवा वरील परंतुकांनुसार त्यानंतरच्या कोणत्याही वाढविलेल्या कालावधीच्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(ग) विद्यमान पाचवे परंतुक वगळण्यात येईल;

(दोन) पोट-कलम (२) ऐवजी, पुढील पोट-कलम दाखल करण्यात येईलः—

"(२) भोगवटादाराने केवळ भोगवटादार वर्ग-१ म्हणून धारण केलेली जमीन, पोट-कलम (१) अन्वये खरेदीसाठी पात्र असेल. अशा जमिनीचा खरेदीदार, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ याच्या कलम ४७ नुसार एक वेळचे रूपांतरण अधिमूल्य प्रदान करील."; १९६६ चा महा. ४१.

(तीन) पोट-कलम (४) ऐवजी, पुढील पोट-कलम दाखल करण्यात येईल :—

"(४) जर त्या व्यक्तीने, पोट-कलम (३) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीत,

१९६६ चा महा. ४१.

जिल्हाधिकाऱ्यास कळविण्यास कसूर केली तर, ती, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ याच्या कलम ४७ अन्वये आकारण्यात येणाऱ्या अशा एक वेळच्या रूपांतरण अधिमूल्यासहित, रूपांतरण अधिमूल्याच्या रकमेच्या पाच पटीपेक्षा अधिक नसेल इतका दंड देण्यास पात्र असेल.";

(चार) पोट-कलम (५) मधील, "जिल्हाधिकाऱ्यास" या मजकुराऐवजी, "जिल्हाधिकाऱ्यास, राज्य शासनाच्या पूर्वमान्यतेने," हा मजकूर दाखल करण्यात येईल ;

(पाच) पोट-कलम (६) मधील, "जिल्हाधिकाऱ्याकडून परवानगी देण्यात येईल" या मजकुराऐवजी, "राज्य शासनाच्या पूर्वमान्यतेने, जिल्हाधिकाऱ्याकडून परवानगी देण्यात येईल" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

प्रकरण तीन

हैदराबाद कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५० याची सुधारणा.

१९५० चा हैदराबाद २१.

४. हैदराबाद कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५० (यात यापुढे, या प्रकरणात, ज्याचा निर्देश, "हैदराबाद कुळवहिवाट अधिनियम" असा केला आहे) याच्या कलम ४७अ मध्ये,- सन १९५० चा हैदराबाद अधिनियम क्रमांक २१ याच्या कलम ४७अ ची सुधारणा.

(एक) पोट-कलम (१) मधील,—

(क) दुसऱ्या परंतुकानंतर, पुढील परंतुके समाविष्ट करण्यात येतील :—

"परंतु तसेच, जर एखाद्या व्यक्तीने, १७ मे २००४ ते १ जानेवारी २०१६ या कालावधीत, खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी जमीन खरेदी केलेली असेल तर, तिला शासनाद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा शर्तींना अधीन राहून, खरेदीच्या दिनांकापासून एकूण पंधरा वर्षांच्या कालावधीत, जमिनीच्या खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी अशी जमीन वापरण्यास परवानगी देण्यात येईलः

परंतु तसेच, उपरोक्त दहा वर्षांचा किंवा यथास्थिति,पंधरा वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर जर खरेदीदाराने प्रलंबित खटल्यांमुळे, जमीन एकत्रीकरणातील विलंबामुळे, किंवा खरेदीदाराच्या नियंत्रणाबाहेरील अन्य परिस्थितींमुळे, जमिनीचा खराखुरा औद्योगिक वापर करण्यासाठी जमीन वापरण्यात कसूर केली असेल तर, राज्य शासनास, मुदत वाढवण्याच्या विनंतीवरून, जर त्याची खात्री पटली तर, अशा जमिनीच्या चालू बाजारमूल्याच्या दहा टक्के इतके अधिमूल्य प्रदान करण्याच्या अधीन राहून, आणखी तीन वर्षांपेक्षा अधिक नसेल इतकी मुदतवाढ देता येईलः";

(ख) विद्यमान तिसऱ्या परंतुकातील, "दहा वर्षांच्या कालावधीच्या" या मजकुराऐवजी, "दहा वर्षांच्या किंवा पंधरा वर्षांच्या कालावधीच्या किंवा वरील परंतुकांनुसार त्यानंतर कोणत्याही वाढविलेल्या कालावधीच्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(ग) विद्यमान पाचवे परंतुक वगळण्यात येईल;

(दोन) पोट-कलम (२) ऐवजी, पुढील पोट-कलम दाखल करण्यात येईल :—

"(२) भोगवटादाराने, केवळ भोगवटादार वर्ग-१ म्हणून धारण केलेली जमीन, पोट-कलम (१) अन्वये खरेदीसाठी पात्र असेल. अशा जमिनीचा खरेदीदार, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ याच्या कलम ४७ नुसार एक वेळचे रूपांतरण अधिमूल्य प्रदान करील.";

१९६६ चा महा. ४१.

(तीन) पोट-कलम (४) ऐवजी, पुढील पोट-कलम दाखल करण्यात येईल :—

"(४) जर त्या व्यक्तीने, पोट-कलम (३) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीत, जिल्हाधिकाऱ्यास कळविण्यास कसूर केली तर, ती, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ याच्या कलम ४७ अन्वये आकारण्यात येणाऱ्या अशा एक वेळच्या रूपांतरण अधिमूल्यासहित रूपांतरण अधिमूल्याच्या रकमेच्या पाच पटींपेक्षा अधिक नसेल इतका दंड देण्यास पात्र असेल.";

१९६६ चा महा. ४१.

(चार) पोट-कलम (५) मधील, "जिल्हाधिकाऱ्यास" या मजकुराऐवजी, "जिल्हाधिकाऱ्यास, राज्य शासनाच्या पूर्वमान्यतेने," हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(पाच) पोट-कलम (६) मधील, "जिल्हाधिकाऱ्याकडून परवानगी देण्यात येईल" या मजकुराऐवजी, "राज्य शासनाच्या पूर्वमान्यतेने, जिल्हाधिकाऱ्याकडून परवानगी देण्यात येईल" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन १९५० चा हैदराबाद अधिनियम क्रमांक २१ याच्या कलम ५०ब ची सुधारणा.

५. हैदराबाद कुळवहिवाट अधिनियमाच्या कलम ५०ब मध्ये, पोट-कलम (१) मधील, परंतुकातील, खंड (क) वगळण्यात येईल.

प्रकरण तीन

महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम याची सुधारणा.

सन १९५८ चा अधिनियम क्रमांक ९९ याच्या कलम ५७ ची सुधारणा.

६. महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम (यात यापुढे, या प्रकरणात, ज्याचा निर्देश, "विदर्भ प्रदेश कुळवहिवाट अधिनियम" असा केला आहे) याच्या कलम ५७ मधील पोट-कलम (१) मध्ये, परंतुकातील, खंड (क) वगळण्यात येईल.

१९५८ चा ९९.

सन १९५८ चा अधिनियम क्रमांक ९९ याच्या कलम ८९अ ची सुधारणा.

७. विदर्भ प्रदेश कुळवहिवाट अधिनियमाच्या कलम ८९अ मध्ये,-

(एक) पोट-कलम (१) मधील,-

(क) दुसऱ्या परंतुकानंतर, पुढील परंतुके समाविष्ट करण्यात येतील:-

"परंतु तसेच, जर एखाद्या व्यक्तीने, १७ मे २००४ ते १ जानेवारी २०१६ या कालावधीत, खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी जमीन खरेदी केलेली असेल तर, तिला शासनाद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा शर्तींना अधीन राहून, खरेदीच्या दिनांकापासून एकूण पंधरा वर्षांच्या कालावधीत, जमिनीच्या खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी अशी जमीन वापरण्यास परवानगी देण्यात येईल:

परंतु तसेच, उपरोक्त दहा वर्षांचा किंवा यथास्थिति,पंधरा वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर जर खरेदीदाराने प्रलंबित खटल्यांमुळे, जमीन एकत्रीकरणातील विलंबामुळे, किंवा खरेदीदाराच्या नियंत्रणाबाहेरील अन्य परिस्थितींमुळे, जमिनीचा खराखुरा औद्योगिक वापर करण्यासाठी जमीन वापरण्यात कसूर केली असेल तर, राज्य शासनास, मुदत वाढवण्याच्या विनंतीवरून, जर त्याची खात्री पटली तर, अशा जमिनीच्या

चालू बाजारमूल्याच्या दहा टक्के इतके अधिमूल्य प्रदान करण्याच्या अधीन राहून, आणखी तीन वर्षांपेक्षा अधिक नसेल इतकी मुदतवाढ देता येईलः";

(ख) विद्यमान तिसऱ्या परंतुकातील, "दहा वर्षांच्या कालावधीच्या" या मजकुराऐवजी, "दहा वर्षांच्या किंवा पंधरा वर्षांच्या कालावधीच्या किंवा वरील परंतुकांनुसार त्यानंतर कोणत्याही वाढविलेल्या कालावधीच्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(ग) विद्यमान पाचवे परंतुक वगळण्यात येईल;

(दोन) पोट-कलम (२) ऐवजी, पुढील पोट-कलम दाखल करण्यात येईलः-

"(२) भोगवटादाराने, केवळ भोगवटादार वर्ग-१ म्हणून धारण केलेली जमीन, पोट-कलम (१) अन्वये खरेदीसाठी पात्र असेल. अशा जमिनीचा खरेदीदार, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ याच्या कलम ४७ नुसार एक वेळचे रूपांतरण अधिमूल्य प्रदान करील."; १९६६ चा महा. ४१.

(तीन) पोट-कलम (४) ऐवजी, पुढील पोट-कलम दाखल करण्यात येईलः-

"(४) जर त्या व्यक्तीने, पोट-कलम (३) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीत जिल्हाधिकाऱ्यास कळविण्यास कसूर केली तर, ती, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ याच्या कलम ४७ अन्वये आकारण्यात येणाऱ्या अशा एक वेळच्या रूपांतरण अधिमूल्यासहित रूपांतरण अधिमूल्याच्या रकमेच्या पाच पटींपेक्षा अधिक नसेल इतका दंड देण्यास पात्र असेल."; १९६६ चा महा. ४१.

(चार) पोट-कलम (५) मधील, "जिल्हाधिकाऱ्यास" या मजकुराऐवजी, "जिल्हाधिकाऱ्यास, राज्य शासनाच्या पूर्वमान्यतेने," हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(पाच) पोट-कलम (६) मधील, "जिल्हाधिकाऱ्याकडून परवानगी देण्यात येईल" या मजकुराऐवजी, "राज्य शासनाच्या पूर्वमान्यतेने, जिल्हाधिकाऱ्याकडून परवानगी देण्यात येईल" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

उद्देश व कारणे यांचे निवेदन

राज्यात, महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम (१९४८ चा ६७), हैदराबाद कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५० (१९५० चा हैदराबाद २१) आणि महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम (१९५८ चा ९९), अंमलात आहेत.

२. वर निर्दिष्ट केलेल्या संबंधित कुळवहिवाट कायद्यांची अनुक्रमे, कलमे ४३, ५०ब व ५७ यांमध्ये, उक्त कायद्यांन्वये खरेदी केलेल्या किंवा विक्री केलेल्या जमिनीच्या हस्तांतरणावर निर्बंध घालण्याची तरतूद आहे. उक्त कलमांमध्ये अशी तरतूद केली आहे की, जमिनीच्या विक्रीच्या किंवा खरेदीच्या दिनांकापासून दहा वर्षांचा काळ लोटला असेल त्या जमिनीची विक्री किंवा खरेदी करण्यापूर्वी, शासनास जमीन महसूल आकारणीच्या चाळीस पटींइतका नजराणा प्रदान करणे अनिवार्य असते. अशा नजराण्याची रक्कम अत्यंत किरकोळ असल्यामुळे अशी वसूल झालेली रक्कम नगण्य असते. म्हणून, उक्त कलमात सुयोग्य सुधारणा करून, उक्त शर्त वगळणे आवश्यक आहे असे शासनास वाटते. ही शर्त वगळल्यामुळे, जमीन हस्तांतरणाची प्रक्रिया अधिक सुकर व कार्यक्षम होईल.

३. वर निर्दिष्ट केलेल्या संबंधित कुळवहिवाट कायद्यांची अनुक्रमे, कलमे ६३ एक-अ, ४७अ व ८९अ यांमध्ये, खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी किंवा एकात्मिकृत नगर वसाहत प्रकल्पांसाठी जिल्हाधिकाऱ्याच्या परवानगीशिवाय शेतजमीन हस्तांतरित करण्याची तरतूद आहे. खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी शेतजमिनीच्या मोठ्या तुकड्यांची खरेदी करण्यामध्ये, मालकी हक्काची पडताळणी करणे, वारसाहक्क निश्चिती करणे, विविध कायदेशिर परवानग्या मिळविणे, प्रलंबित खटले, इत्यादींसारख्या प्रक्रियात्मक अडचणी अंतर्भूत आहेत. म्हणून, राज्यामध्ये 'उद्योग-अनुकूल' वातावरण निर्माण होण्यासाठी, अशा जमिनीचा औद्योगिक वापर सुरू करण्याकरिता आणखी मुदतवाढ देणे शक्य व्हावे म्हणून उक्त कलमांमध्ये सुधारणा करण्याचे प्रस्तावित केले आहे.

भोगवटादाराने, केवळ भोगवटादार वर्ग-१ म्हणून धारण केलेली जमीन, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ (१९६६ चा महा. ४१) यानुसार एका वेळच्या रूपांतरण अधिमूल्याचे प्रदान केल्यावर खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापराकरिता किंवा एकात्मिकृत नगर वसाहत प्रकल्पांकरिता, खरेदी करण्यासाठी पात्र असेल अशी तरतूद करण्याचे देखील प्रस्तावित केले आहे.

वर निर्दिष्ट केलेल्या संबंधित कुळवहिवाट कायद्यांची अनुक्रमे कलम ६३ एक-अ, ४७अ व कलम ८९अ यांची पोट-कलमे (५) व (६) मध्ये जिल्हाधिकाऱ्याच्या परवानगीने, खऱ्याखुऱ्या औद्योगिक वापरासाठी खरेदी केलेल्या जमिनींची विक्री करण्याकरिता किंवा कोणत्याही पर्यायी बिगर शेती प्रयोजनासाठी वापरण्याची तरतूद केली आहे. उक्त पोट-कलमे (५) व (६) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या आवश्यक शर्तींचे प्रभावीपणे व योग्य प्रकारे अनुपालन केल्याची सुनिश्चिती करण्याच्या दृष्टीने, अशी परवानगी देण्यापूर्वी जिल्हाधिकाऱ्याने राज्य शासनाची पूर्वमान्यता मिळविण्यासाठी सुयोग्य सुधारणा करून, त्याद्वारे तरतूद करण्याचे प्रस्तावित केले आहे.

४. उपरोक्त प्रयोजनांसाठी, महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, हैदराबाद कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५० आणि महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम यांमध्ये सुयोग्य सुधारणा करणे इष्ट आहे, असे महाराष्ट्र शासनास वाटते.

५. वरील उद्दिष्टे साध्य करणे हा, या विधेयकाचा हेतू आहे.

मुंबई,
दिनांक २० मार्च, २०२६.

चंद्रशेखर बावनकुळे,
महसूल मंत्री.

वित्तीय ज्ञापन

या विधेयकात, महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, हैदराबाद कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५० आणि महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम यांमध्ये सुधारणा करण्याचे प्रस्तावित आहे. हे विधेयक, राज्य विधानमंडळाचा अधिनियम म्हणून अधिनियमित झाल्यावर, राज्याच्या एकत्रित निधीतून करावयाच्या आवर्ती किंवा अनावर्ती खर्चाचा अंतर्भाव होईल अशी कोणतीही तरतूद या विधेयकात नाही.

भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद २०७ अन्वये राज्यपालांची शिफारस

(महाराष्ट्र शासन, विधि व न्याय विभाग, आदेशाची प्रत)

भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद २०७ याच्या खंड (१) अन्वये महाराष्ट्राच्या राज्यपालांना प्रदान करण्यात आलेल्या शक्तींचा वापर करून, ते महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन, कायदे (सुधारणा) विधेयक, २०२६ पुरःस्थापनार्थ घेण्याबाबत महाराष्ट्र विधानसभेस शिफारस करीत आहेत.

विधान भवन :
मुंबई,
दिनांक २३ मार्च, २०२६.

जितेंद्र भोळे,
सचिव-१
महाराष्ट्र विधानसभा.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.